

SUO-MI-MI-

Minimalistisen runon määritelmänä tavataan esittää, että se on niukka, vain muutaman säkeen mittainen teksti, joka esittää ideansa yhteen polttopisteeseen keskittäen. Tässä kirjoituksessa tarkastelen jopa kyseistä määritelmää niukempaa Suomessa yleistynyttä muotoa. Siinä minimalismi rakentuu miltei aina vain yhden merkitsevän yksikön (typografisten merkkien muodostama graafinen kokonaisuus, sana, ilmaus) varaan.

Lähden liikkeelle Harry Salmenniemen runoelmasta *Texas, sakset* (2010), jonka katkelma

rrationaalista

kuvastaa esimerkiksi minimalismin perustilannetta. Lukija aavistaa sen taustalta oivalluksen, jonka kielen materiaalisuus tuntuu ehdottaneen kirjoittajalle. Kirjassa tämä oivallus on asetettu tekstiyhteyteen, joka jännittää sen merkityskentät.

Katkelma vaikuttaa virheelliseltä, olevan jossain merkityksen rajoilla. Siten se tuntuu edellyttävän erityistä lukutapaa. Tämän se tosin tekee mahdolltomia vaatimatta, muistuttaahan 'rrationaalisuus' oman kielisysteemimme erilaisia puhuntoja, sanoja, haroo puutteellisuudestaan tai liiallisuudestaan huolimatta niitä kohti. Katkelman luoma vaikutelma (sen asemointi osana muuta tekstiyhteyttä, normaalia suurempi pistekoko, lihavointi) on myös huomiota herättävän itsevarma. Lukija voi olettaa, ettei kyseessä ole kirjoitusvirhe.

Merkityksen kannalta on erityisen kiinnostavaa, että katkelman kirjoitusmuoto on yhtä kaukana irrationaalista kuin rationaalista, tai molempia yhtä lähellä, mikä saa puntaroimaan näiden sanojen kantamia merkityksiä, keskinäisiä suhteita, niihin liittyvistä arvoja.

maan ja ohjaamaan myös uusiin suuntiin. Toisena syynä pidän eräänlaista haiku-traditioon vertautuvaa adhd-hetkellisyyttä, jonka luonteeseen kuuluu vähäeleisen | nopean | keskittyneisyyden lisäksi myös etääntyminen kurnuttavien metsäjärvien ja peilitynten sammakoiden läheisyydestä. Seurauksena on lyyrisen ympäristön ja maailmasuhteen kaupungistuminen, tekstualisoituminen. Tämä ei ole paha, sillä sanoista voi tehdä havaintoja siinä missä vuodenajoista tai luonnosta, sanat tuottavat havaintoja siinä missä muutkin aistit.

Mutta oli syy mikä hyvänsä, jonkinlaisesta sanatason sensibiliateetistä runomuodon yleisyys joka tapauksessa kertoo. Blogeissa 24/7 syntyvät luomukset myös osoittavat, että ilmeisestä saturoitumisen vaarasta huolimatta muoto säilyttää mielenkiintonsa. Lisäksi sanarunojen sävyeroihin on kypsytynyt potraa aikuisuutta povaava suositto: **Karri Kokon** (sanaruno.blogspot.com) kirjoitusasuilla leikittelevien (a'vain) ja hetkittäin jopa lyyristen (kuuu) sekä runomuotoa hallitsevien nokkelan humorististen runojen lomaan (Timo Salo: kalmakurvat) on ilmestynyt myös hengeltään ja tavoitteiltaan vakavia tekstejä. Niissä tähdätään vinon tai irvailevan katseen sijaan kätkeytyyn tai jopa häiriintyneeseen, sellaiseen joita kulttuuriset fasadisanat peittävät.

Sanarunojen voi siis katsoa toimivan sanoihin liittyviä arvoja purkavina täsmäiskuina. Toisaalta taas ne saavat luennallisen jännitteensä metaforan kaltaisesta vieraita asioita lomittavasta rakenteestaan. Jälkimmäisessä tapauksessa niiden paljastama merkitys perustuu kahden elementin väkivaltaiseen tai ainakin toisiaan hylkivään kohtaamiseen: luutuneet sanat törmäävät, niiden pinta panee jotta kakkularapsis. Esimerkkeinä tästä tyypistä **Tero Hannulan** (sanojano.wordpress.com):

raamaattuu

raiskkaus

ja Timo Salon (vapaamatkustaja.blogspot.com)

huppututkimus

pelkurinalaisuus

"rrationaalista" edustaa suomessa yleistynyttä sanarunoa. Sanaruno, samoin kuin muut minimalismin muodot saattaa kyseenalaistaa säkeen, proosan ja kenttäasettelun muodostaman lyriikan pyhän kolmiyhteyden: miksi vain nämä muodot hyväksytään? Mutta sanaruno voi herättää myös perustellun kysymyksen: onko se enää tai viel runoutta? Vaikka jäännöksettömiä rajoja on tietysti mahdoton pystyttää, pyrin tarkastelemaan minimalismin poetiikkaa ja samalla puolustamaan sen asemaa runouden osa-alueena.

Jatkan sanarunosta. Sen suosioon liittyy jokin ajassa oleva, josta voi esittää vain arvioita. Yksi tekijä on mielestäni tekstiviestien kirjoittamiseen liittyvä hitaus, jokaisen yksittäisen kirjaimen luominen on kutakin valmistumassa olevaa sanaa rakentava erillinen teko, jonka aikana sana näkyy vaillinaisuudessaan, alttiina ohjautu-

Poetiikan näkökulmasta sanarunoa voi tarkastella pohdimalla tapoja, joilla sanoihin luodaan uusia merkityksiä tai lukutilannetta muuntavia lisiä. Niiden hahmoin voi kuulua yhtä hyvin taskuja, yllättäviä suunnanmuutoksia, erikoisia tavujen painoihin liittyviä muljahduksia, kuin myös muita yksittäisen sanan kokemistapoja laa-

MA-LIS-MI

jentavia keinoja. Näin sanaruno olisi lukemiseen suunnattu teko, ansa tai prosessi, joka hahmottuu yhtenä mutta totutusta poikkeavana kokonaisuutena.

Sanarunosta voidaan eristää myös muita alalajeja. Näistä tyypillisimmässä sanat pysyvät ennallaan, mutta niiden lukemista ohjataan typografian keinoin. Mieleen noutuu monia Timo Salon minimalismeja, kuten

ase
makaava

ja

Minä ~~ku~~olen, sinä ~~ku~~olet. ~~Ku~~olemme ~~ku~~olevaisia.

Tähän lukeutuu myös L-kirjaimen muotoon asettaminen, jolloin sanasta avautuu kolme luennallista tilaa: sanan varsinainen merkitys, sekä kaksi alkuperäisestä irtoavaa ja siten alkuperäiseen sanaan nähden jonkin siirron tekevää merkitystä. Runomuoto tosin ehtyi nopeasti, sillä sopivia suomenkielisiä sanoja on liian vähän. Tietyn tekijänylpeyden vuoksi haluan kuitenkin toisintaa tässä ensimmäisen L-koodatun runon:

m
e
n
e s t y n y t

Sen sijaan suomenkielen ominaisuuksiin istuvat sarjalliset runot, joissa tartutaan kirjoitusasun samankaltaisuuteen, mutta rakennetaan yhteyksiä muun kuin etymologisen (eli sanojen merkityksiin tai kantasanoihin palautuvan) kytköksen kautta. Jonimatti Joutsijärven

luovu

luo

luota

havainnollistaa tämän mitä kauneimmin.

—

Pidän minimalismin kiinnostavimpana lajiipirteenä aiemminkin esittämäni ajatusta, että suuri osa sen piiriin lukeutuvista runoista ei sisällä minkäänlaista lukuohjetta (puhuja, kuvien muodostamat viittauskokonaisuudet). Tämä johtuu siitä – tai tästä johtuu –, että minimalismin mieleenpainuvimmat runot ovat täysin yksittäisiä, idea- tai sanakohtaisia, toistamattomia. Esimerkiksi M-kirjaimen,

jossa on kahden kaaren sijaan kolme, voi tehdä vain keran (Aram Saroyan). Näin runojen lukeminen on myös katsomista, etsimistä, erilaisten ehdotusten tekemistä ja vahvistamista tekstin avulla, tekstistä lähtien. Siksi minimalistiset oivallukset, kun ne siirtyvät kirjoittajasta lukijaan, tuntuvat niin ainutlaatuisilta. Niihin voi rakastua vain viimeistä kertaa.

Ville Luoma-aho (neliapina.livejournal.com) on kirjoittanut kaksi runoa, jotka havainnollistavat tätä ainutlaatuisuutta ja toistamattomuutta:

y k 2 i

ja

pi/kk/la-n-kaa

Luennallisen ilon lisäksi tämänkaltaiset runot kehystävät tietoa kielestä ja lukuoletuksista tekemällä vieraannuttavia siirtoja merkkijärjestelmien typografiseen puhtauteen.

Otan viimeisenä esimerkkinä tilaa väljemmin käytävän Raisa Marjamäen runon

I
D
E
N
T
I
T
E
E
T
T
I
I
ti
tyy

jonka jännite rakentuu samaan tapaan tietystä typografian ja sisältöjen epäkeskoisuudesta käsin. Typografia esittää salaviisaasti olevansa ainutlaatuisempi kuin lopulta onkaan. Sen sisältä hahmottuva "identiteetti" viittaa yksilöön, yksilöitymiseen, sekä ennen kaikkea lukuisiin kulttuurisiin minä-strategioihin (siirtymiset, käännökset pois) joilla tähän ainutlaatuisuuteen pyritään. Lukiessa typografinen liukuu akustiseen lisään, onomatopoeettiseen titityy-fraasiin. Sen voi katsoa sekä pyrkivän keventämään identiteetin miltei pakkomielteistä painoa (vrt. "oma ääni"), mutta myös muistuttavan, että titityy kuulostaa aina samalta: titityy, titityy. Minimalismin tämän muodon parhaita oivalluksia ei voi toistaa. •